

PRACE NAUKOWE

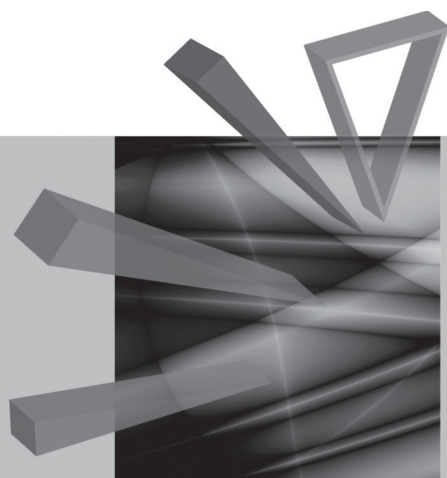
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

246

Polityka ekonomiczna

pod redakcją

Jerzego Sokołowskiego

Michała Sosnowskiego

Arkadiusza Żabińskiego

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Recenzenci: Beata Filipiak, Kazimierz Krupa, Andrzej Miszczuk,
Krystyna Piotrowska-Marczak, Marzanna Poniatowicz,
Grażyna Wolska, Urszula Zagóra-Jonszta

Redakcja wydawnicza: Joanna Szynal, Aleksandra Śliwka

Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl>
oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawnictwa

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-209-3

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	11
Franciszek Adamczuk: Nowa strategia rozwoju Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa (ERN) – jej uwarunkowania i ewaluacja	13
Piotr Adamczyk: Wykorzystanie rekomendacji w procesie inwestowania na rynku akcji	24
Agata Balińska: Jakość jako determinanta konkurencyjności agroturystyki	34
Przemysław Borkowski: Rola studium wykonalności w ocenie ryzyka projektu infrastrukturalnego	43
Marta Czyż, Dariusz Cichoń: Wybrane zagadnienia gospodarowania nieruchomościami w procesie rozwoju zrównoważonego	53
Paulina Filip: Franczyza jako system współpracy i finansowania przedsiębiorstw	65
Małgorzata Fronczek: Znaczenie Rosji jako partnera handlowego Polski w latach 1995-2010	76
Marcin Gospodarowicz: Analiza stanu rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich w Polsce w latach 2006-2010	86
Jakub Górka, Patrycja Chodnicka: Prognoza rozwoju sieci bankomatów w Polsce	96
Anna Grabowska: Inwestycje na rynku sztuki jako narzędzie dywersyfikacji portfela inwestycyjnego w dobie kryzysów na rynkach finansowych..	106
Marianna Greta, Ewa Tomczak: Wspólna Polityka Rolna jako element dynamizowania i ochrony polskiego rolnictwa	115
Renata Grochowska: Budżet unijny jako gra interesów państw członkowskich na przykładzie Wspólnej Polityki Rolnej	125
Marcin Jurewicz: Decentralizacja systemu niemieckich izb handlowo-przemysłowych	134
Bogusław Kaczmarek, Ewa Tomczak: Wspólna Polityka Rolna a zmiany w funkcjonowaniu sektora produkcji pierwotnej w Polsce	142
Lidia Kaliszczak: Przesłanki i przejawy kształtowania klimatu sprzyjającego przedsiębiorczości na poziomie lokalnym	150
Renata Karkowska: Ryzyko systemowe – teoria i analiza przyczyn	160
Joanna Kenc: Efekty współpracy głównych miast województwa dolnośląskiego z ich miastami partnerskimi	170
Ewa Kołozycz: Instrumenty zarządzania ryzykiem w rolnictwie po reformie Wspólnej Polityki Rolnej	179
Dorota Komorowska: Efektywność gospodarowania wybranymi typami gospodarstw ekologicznych i konwencjonalnych	188

Elwira Leśna-Wierszołowicz: Problemy systemu zabezpieczenia emerytalnego w Polsce w kontekście skarg kierowanych do rzecznika ubezpieczonych w latach 2008-2011.....	199
Janusz Majewski: Pszczelarstwo w Polsce – wybrane problemy ekonomiczne.....	209
Dominika Malchar-Michalska: Rozwój polskiego rolnictwa w perspektywie roku 2030	219
Grażyna Mańczak: Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a gospodarka Polski.....	229
Natalia Mańkowska: E-administracja a zdolność konkurencyjna gospodarki	240
Aneta Mazur-Jelonek, Anna Rychły-Lipińska, Agnieszka Sałek-Imińska, Monika Zajkowska: Restrukturyzacja jako sposób przeprowadzania zmian organizacyjnych na przykładzie Energa-Operator SA.....	250
Antoni Mickiewicz, Bogdan M. Wawrzyniak: Problematyka wielkoobszarowych gospodarstw rolnych w ustawodawstwie polskim	260
Danuta Miłaszewicz: Postępy w realizacji zrównoważonego rozwoju jako kryterium oceny polityki ekonomicznej	270
Andrzej Miszczuk: Społeczno-ekonomiczne powiązania transgraniczne regionu peryferyjnego (na przykładzie Polski Wschodniej)	280
Bartłomiej Moszoro: Znaczenie innowacyjności przedsiębiorstw w strategii zarządzania zmianą gospodarczą na poziomie regionalnym	291
Janusz Myszczyżyn: Przesłanki i ekonomiczne konsekwencje polityki protekcyjnej na przykładzie „unii żyta i żelaza”.....	300
Magdalena Olczyk: Zmiany strukturalne a konkurencyjność polskiego przemysłu	311
Artur Ostromęcki, Dariusz Zajac, Andrzej Mantaj: Wpływ zmian wybranych czynników produkcji na towarowość i strategię rozwoju gospodarstw rolnych	322
Mieczysław Piechnik: Aspekty infrastruktury regionalnej i jej wpływ na rozwój turystyki w makroregionie Polski Wschodniej w latach 2000-2010.....	333
Zbigniew Piepiora: Aktywna polityka przeciwdziałania skutkom klęsk żywiołowych w województwie zachodniopomorskim – aspekty finansowe	345
Wojciech Piontek: Implikacje teorii wyboru publicznego dla budowy gospodarki niskoemisyjnej i zasobooszczędnej.....	361
Zdzisław W. Puślecki: Zmiany we wzajemnych zależnościach w polityce rolnej między WTO i Unią Europejską.....	371
Marcin Ratajczak, Jan Wołoszyn, Ewa Stawicka: Koncepcja CSR w aspekcie pracowników na przykładzie przedsiębiorstw agrobiznesu z województwa mazowieckiego.....	381
Józef Rudnicki: Czy podział akcji maksymalizuje bogactwo akcjonariuszy?	391

Robert Rusielik, Michał Świtlyk, Artur Wilczyński: Efektywność publicznych uczelni technicznych w Polsce w latach 2007-2009	403
Iwona Salejko-Szyszczyk: Ewolucja barier prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych w Polsce	413
Anna Sieczko, Iлона Wyszyńska: Jakość usług w przedsiębiorstwie społecznym na przykładzie fundacji dzieciom „Zdążyć z Pomocą”	423
Magdalena Kinga Stawicka: Specjalne strefy ekonomiczne w Unii Europejskiej.....	434
Piotr Szajner: Wpływ reformy regulacji rynku cukru w UE na efektywność polskiego przemysłu cukrowniczego	444
Iwona Szczepaniak: Ocena poziomu samowystarczalności żywnościowej Polski w warunkach integracji i globalizacji gospodarczej	454
Piotr Szkudlarek: Polityka regionalna państwa w aspekcie budowy infrastruktury szerokopasmowej na przykładzie Polski Wschodniej.....	465
Paweł Szudra: Bariery lokalizacji małych przedsiębiorstw handlowych i usługowych.....	474
Agnieszka Ścianowska: Wpływ inwestycji współfinansowanych ze środków funduszu spójności na kształtowanie cen przedsiębiorstw wodociągowo-kanalizacyjnych.....	484
Arkadiusz Świadek, Marek Tomaszewski: Ewolucja aktywności innowacyjnej z perspektywy wielkości przedsiębiorstw w systemach regionalnych Polski.....	494
Marek Wigier: Efekty realizacji WPR w Polsce – doświadczenia i wyzwania w perspektywie do 2020 roku	504
Krzysztof Wiktorowski: Polityki i strategie rozwoju na tle systemu zarządzania rozwojem Polski.....	514
Tomasz Wojewodziec: Recesywne zachowania gospodarstw rolniczych prowadzonych przez przedsiębiorców ubezpieczonych w KRUS.....	523
Grażyna Wolska: Infrastruktura pocztowa w Polsce. Wybrane problemy badawcze	532
Agata Wójcik: Koszty i dochodowość polskich gospodarstw mlecznych należących do europejskiego stowarzyszenia producentów mleka w 2010 r.	542
Sabina Ząbek, Joanna Kott, Zdzisław Szalbierz: Analiza sytuacji ekonomiczno-finansowej PGE – Polskiej Grupy Energetycznej SA.....	552
Józef Stanisław Zegar: Konkurencyjność ekonomiczna <i>versus</i> konkurencyjność społeczna w rolnictwie.....	563

Summaries

Franciszek Adamczuk: New development strategy for Euroregion Neisse-Nisa-Nysa (ERN) – conditions and its evaluation.....	23
Piotr Adamczyk: Using the recommendations in investing process on the share market.....	33
Agata Balińska: Quality as a determinant of the competitiveness of rural tourism.....	42
Przemysław Borkowski: Feasibility study in the assessment of infrastructure project risk.....	52
Marta Czyż, Dariusz Cichoń: Selected aspects of property management in sustainable development process.....	64
Paulina Filip: Franchising as a system of cooperation and financing of enterprises.....	75
Małgorzata Fronczek: The significance of Russia as Polish partner in foreign trade in years 1995-2010.....	85
Marcin Gospodarowicz: The analysis of enterprise development in rural areas in Poland in the years 2006-2010.....	95
Jakub Górka, Patrycja Chodnicka: Prediction of ATM network development in Poland.....	105
Anna Grabowska: Investments in the market of art as a way for the diversification of the investment portfolio in times of crises on the financial markets.....	114
Marianna Greta, Ewa Tomczak: Common agricultural policy as an element of actuating and protecting Polish agriculture.....	124
Renata Grochowska: European budget as a business game of Member States based on the Common Agricultural Policy's example.....	133
Marcin Jurewicz: Decentralization of the system of German chambers of commerce.....	141
Bogusław Kaczmarek, Ewa Tomczak: The Common Agricultural Policy and the changes in functioning of the original production's sector in Poland.....	149
Lidia Kaliszczak: Premises and manifestations of shaping the climate encouraging local entrepreneurship.....	159
Renata Karkowska: Systemic risk – theory and analysis of reasons.....	169
Joanna Kenc: The effects of town twinning cooperation of the main cities of Lower Silesia Voivodeship.....	178
Ewa Kołoszyc: Risk management tools in agriculture after the reform of the CAP.....	187
Dorota Komorowska: Management efficiency of the selected types of organic and conventional farms.....	198

Elwira Leśna-Wierszółowicz: Problems of the protection of pension system in Poland in the context of complaints referring to the Insurance Ombudsman between 2008 and 2011	208
Janusz Majewski: Beekeeping in Poland – selected economic problems.....	218
Dominika Malchar-Michalska: The development of Polish agricultural sector in the perspective of the year 2030	228
Grażyna Mańczak: Foreign direct investments and Polish economy	239
Natalia Mańkowska: E-government and competitive ability of the economy	249
Aneta Mazur-Jelonek, Anna Rychły-Lipińska, Agnieszka Salek-Imińska, Monika Zajkowska: Restructuring as a form of implementation of organizational changes on the basis of Energa-Operator SA	259
Antoni Mickiewicz, Bogdan M. Wawrzyniak: Issues of multi-territorial farms in Polish legislation	269
Danuta Miłaszewicz: Progress towards sustainable development as a criterion of economic evaluations	279
Andrzej Miszczuk: Socio-economic transborder links of peripheral region (on the example of eastern Poland).....	290
Bartłomiej Moszoro: The importance of innovation of enterprises in the strategy of economic change management at the regional level	299
Janusz Myszczyzyn: Reasons and economic consequences of protectionist policy on the example of the “union of rye and iron”	310
Magdalena Olczyk: Structural changes and competitiveness in the Polish industry	321
Artur Ostromięcki, Dariusz Zając, Andrzej Mantaj: Influence of change of chosen factors of production on the marketability and strategies of development of agricultural holdings	332
Mieczysław Piechnik: Aspects of regional infrastructure and its impact on the development of tourism in the macroregion of eastern Poland in the years 2000-2010.....	344
Zbigniew Piepiora: Active policy of natural disasters prevention in West Pomeranian Voivodeship – financial aspects	360
Wojciech Piontek: Implications of the public good theory for the creation of low carbon and resource-efficient economy.....	369
Zdzisław W. Puślecki: Changes in mutual interdependence between the WTO and the European Union in the agricultural policy	380
Marcin Ratajczak, Jan Wołoszyn, Ewa Stawicka: Concept of CSR in the aspect of employees on the example of agribusiness enterprises from Mazowieckie Voivodeship.....	390
Józef Rudnicki: Do stock splits maximize shareholders’ wealth?.....	402
Robert Rusielik, Michał Świtlyk, Artur Wilczyński: Efficiency of public technical universities in Poland in 2007-2009.....	412

Iwona Salejko-Szyszcak: The evolution of the privatization barriers of public enterprises in Poland.....	422
Anna Sieczko, Iłona Wyszynska: Quality of services delivered by non-government organisations based on an example of charity for children „Zdążyć z Pomocą”	433
Magdalena Kinga Stawicka: Special economic zones in the European Union	443
Piotr Szajner: Impact of the EU sugar market reform on the efficiency of Polish sugar industry	453
Iwona Szczepaniak: Assessment of the level of food self-sufficiency of Poland in the conditions of economic integration and globalization.....	464
Piotr Szkudlarek: Regional policy of the state in the context of construction of broadband infrastructure on the example of eastern Poland.....	473
Paweł Szudra: Barriers of location of small trading and service companies .	483
Agnieszka Ścianowska: The influence of the investments cofinanced from the Coherency Fund sources on the price policy of water-sewage companies	493
Arkadiusz Świadek, Marek Tomaszewski: Evolution of innovative activity from the perspective of size of companies in regional systems in Poland .	503
Marek Wigier: Effects of the CAP in Poland – experiences and challenges in the perspective to 2020	513
Krzysztof Wiktorowski: Development policies and strategies against the background of the system of development management of Poland.....	522
Tomasz Wojewodziec: Recessive behaviors of farms run by entrepreneurs insured by KRUS.....	531
Grażyna Wolska: Postal infrastructure in Poland. Selected research problems.....	541
Agata Wójcik: Costs and profitability of Polish dairy farms belonging to the European Dairy Farmers in 2010.....	551
Sabina Ząbek, Joanna Kott, Zdzisław Szalbierz: Analysis of economic and financial situation of PGE SA	562
Józef Stanisław Zegar: Economic competitiveness versus social competitiveness in agriculture.....	573

Iwona Szczepaniak

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
– Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie

OCENA POZIOMU SAMOWYSTARCZALNOŚCI ŻYWNOŚCIOWEJ POLSKI W WARUNKACH INTEGRACJI I GLOBALIZACJI GOSPODARCZEJ

Streszczenie: W warunkach globalizacji gospodarczej samowystarczalność żywnościowa kraju może być rozumiana jako zdolność całej gospodarki, a więc zarówno rolnictwa, przemysłu spożywczego, handlu, jak i innych sektorów, do pokrycia krajowego popytu na żywność. Analiza samowystarczalności żywnościowej Polski na poziomie całego sektora rolno-spożywczego oraz poszczególnych jego działów świadczy o tym, że Polska jest samowystarczalna żywnościowo, a polscy producenci żywności są konkurencyjni na rynku międzynarodowym. Jesteśmy samowystarczalni przede wszystkim w działach podstawowych dla polskiego sektora rolno-spożywczego, tj. mięsnym, mleczarskim, zbożowym, cukrowniczym i cukierniczym, owocowo-warzywnym i tytoniowym. W minionej dekadzie nasza samowystarczalność w zakresie produkcji tych działów zwiększyła się, podczas gdy w pozostałych działach zmniejszyła się.

Słowa kluczowe: samowystarczalność żywnościowa, handel zagraniczny, produkty rolno-spożywcze.

1. Wstęp

Dotychczas poszczególne kraje, uwzględniając społeczne i polityczne przesłanki, prowadziły w różnych okresach różne polityki w zakresie samowystarczalności żywnościowej. W gospodarce zamkniętej (autarkicznej), tj. nieprowadzącej żadnej wymiany zagranicznej, samowystarczalność żywnościowa oznaczała, że wszystkie potrzeby żywnościowe kraju (łącznie z tworzeniem rezerw strategicznych) pokrywane były wyłącznie za pomocą własnej produkcji oraz posiadanych zasobów. W sytuacji gdy całkowite wyeliminowanie handlu zagranicznego nie było możliwe, autarkia oznaczała także politykę ukierunkowaną na zmniejszenie zależności danego kraju od handlu zagranicznego przez wprowadzenie ceł i ograniczeń ilościowych w wymianie handlowej¹. Pojęcie autarkii zdefiniował po raz pierwszy w 1800 r.

¹ *Słownik ekonomii*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 15.

J.G. Fichte, proponując stworzenie z Niemiec „zamkniętego państwa handlowego”². W historii można znaleźć wiele przykładów tendencji autarkicznych w krajach, których celem było dążenie do zapewnienia sobie samowystarczalności żywnościowej jako podstawy strategii ekspansji ekonomicznej, politycznej i wojskowej (m.in. w III Rzeszy oraz w ZSRR w latach 30. XX wieku)³. Samowystarczalność żywnościowa była także jedną z głównych elementarnych potrzeb powojennego pokolenia⁴. „Dążenie do samowystarczalności gospodarczej najczęściej występuje w okresach kryzysów gospodarczych, przygotowywania się do stanu wojny, bądź na skutek celowego, dyskryminacyjnego lub odwetowego działania innych państw”⁵. W epoce globalizacji gospodarczej zastosowanie pełnej autarkii gospodarczej, czyli całkowity brak eksportu i importu żywności, jest jednak mało prawdopodobne.

Rosnący poziom globalizacji gospodarczej i otwarcie sektora rolno-spożywczego na konkurencję zewnętrzną sprawia, że samowystarczalność żywnościowa zmienia obecnie swoje oblicze. Najogólniej polega to na znoszeniu przez poszczególne kraje preferencji dla tzw. produkcji antyimportowej i bilansowaniu handlu rolno-spożywczego, tj. pokryciu importu produktów rolno-spożywczych eksportem tych produktów. Osiągnięte w ten sposób saldo zerowe świadczy o osiągnięciu samowystarczalności żywnościowej⁶. Takie podejście do samowystarczalności żywnościowej kraju oznacza pełną dostępność ekonomiczną i fizyczną żywności na rynku wewnętrznym, niezależnie od źródeł jej pochodzenia, tj. zarówno z produkcji krajowej, jak i z importu⁷. Ocenia się, że dla zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego powinno się jednak wytwarzać w danym kraju czy w ugrupowaniu (np. w UE) co najmniej 70-75% zapotrzebowania ludności na żywność⁸. Samowystarczalność żywnościowa umożliwia zatem wzbogacenie krajowej oferty produktowej żywności o artykuły niewytwarzane w kraju (np. z innych stref klimatycznych). Jednocześnie możliwa staje się sprzedaż nadwyżek żywności za granicą. Dzięki takiemu rozwojowi strumieni handlu zagranicznego struktura spożycia żywności staje się bardziej urozmaicona, a potrzeby ludności lepiej zaspokojone.

Mimo iż samowystarczalność żywnościowa, oznaczająca pełną dostępność żywności na rynku wewnętrznym, może być uzyskiwana różnymi drogami, podkreśla się potrzebę popierania przez poszczególne kraje i ich ugrupowania własnej produkcji (za pomocą klasycznych środków polityki interwencyjno-protekcyjnej), a tym

² *Ekonomia od a do z*, Wydawnictwa Akademickie i Profesorskie Sp. z o.o., Warszawa 2007, s. 433-434.

³ *Wikipedia. Wolna encyklopedia*, [http://pl.wikipedia.org/wiki/Autarkia_\(ekonomia\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/Autarkia_(ekonomia)).

⁴ J. Lewandowski, http://www.tvr24.pl/wiadomosc-Waza_sie_losy_polityki_rolnej_UE-206.html.

⁵ *Ekonomia...*, s. 434.

⁶ B. Pelpliński, *Agrobiznes. Podstawy ekonomiki*, WSiP, Warszawa 2009, s. 83-84.

⁷ *Wspólna Polityka Rolna jako europejska polityka żywnościowa*, wersja wstępna, Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa, Sekcja Analiz Ekonomicznych Polityki Rolnej, Warszawa, czerwiec 2011.

⁸ R. Sobiecki, *Globalizacja ekonomiczna a zmiana uwarunkowań produkcji rolniczej*, „*Realia i Co Dalej*” 2007, nr 2, s. 127-128.

samym zwiększanie konkurencyjności własnych producentów żywności. Na tej zasadzie opiera się także w pewnym stopniu Wspólna Polityka Rolna UE, wspierając unijny rynek żywności oraz stymulując określone działania związane z jakością produktów rolno-spożywczych⁹. Po jej wprowadzeniu Unia Europejska stała się w ciągu kilku lat regionem niemalże samowystarczalnym żywnościowo.

Samowystarczalność żywnościową w warunkach globalizacji gospodarczej kwestionuje natomiast W. Szymański, który pisze, że „globalizacja stopniowo podważa wszelkie przejawy dążeń do samowystarczalności, gdyż każda samowystarczalność wiąże się z istnieniem barier granicznych, a więc barier na drodze postępującej globalizacji”¹⁰. Według B. Pelplińskiego, samowystarczalność żywnościowa kraju w warunkach globalizacji jest jednak możliwa, ale pod warunkiem że będzie się ją rozumiało jako zdolność całej gospodarki, a więc zarówno rolnictwa, przemysłu spożywczego, jak i innych sektorów (w tym handlu), do pokrycia krajowego popytu na żywność¹¹.

W sytuacji gdy część krajów jest eksporterami netto żywności, a część jej importerami netto, coraz częściej zwraca się uwagę na samowystarczalność żywnościową w skali globalnej. Globalna samowystarczalność żywnościowa zależy nie tylko od poziomu produkcji rolniczej i swobody handlu, ale również od rozwoju przetwórstwa spożywczego i sfery dystrybucji. Obecnie wielu ekspertów uważa, że światowe zasoby produkcji żywności są wystarczające, by wykarmić ludność całego globu. Głód i niedożywienie, które są problemem w wielu częściach świata, wynikają natomiast z niedoskonałej dystrybucji oraz złych rozwiązań politycznych i niewłaściwych mechanizmów instytucjonalnych. Każdy kraj czy ugrupowanie, realizując politykę optymalnego dla siebie poziomu samowystarczalności żywnościowej, przyczynia się tym samym do rozwiązywania lub pogłębiania globalnego problemu żywnościowego. Jednocześnie na społeczności i organizacjach międzynarodowych spoczywa obowiązek zapewnienia odpowiedniego wsparcia krajom najmniej odczuwającym deficyt żywności¹².

2. Metodologia badań

Do oceny samowystarczalności żywnościowej kraju wykorzystuje się najczęściej trzy metody¹³. Pierwsza polega na analizie wysokości salda handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi. Druga metoda polega na ocenie relacji eksportu

⁹ A.P. Wiatrak, *Zewnętrzne uwarunkowania konkurencyjności przedsiębiorstw sektora agrobiznesu*, [w:] I. Szczepaniak (red.), *Wybrane aspekty konkurencyjności polskich producentów żywności*, Raport z Programu Wieloletniego 2005-2009, nr 110, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2008, s. 14.

¹⁰ W. Szymański, *Rola przedsiębiorstw w dostosowywaniu się gospodarki do warunków globalizacji i integracji*, materiał niepublikowany, SGH, Warszawa 2009, s. 31.

¹¹ B. Pelpliński, wyd. cyt., s. 83-84.

¹² *Wspólna Polityka Rolna...*

¹³ I. Szczepaniak, *Samowystarczalność żywnościowa Polski*, „Przemysł Spożywczy” 2012, nr 2.

produktów rolno-spożywczych do importu tych produktów. Trzecia metoda wykorzystuje natomiast wskaźnik stosowany przez Biuro Statystyczne UE Eurostat¹⁴. Stopień samowystarczalności żywnościowej oznacza w tym przypadku stosunek procentowy produkcji krajowej do zużycia krajowego. Zużycie krajowe Eurostat definiuje jako całkowite zużycie produktów rolnych przez ludzi, zwierzęta i przemysł, tj. zużycie na pasze, reprodukcję oraz cele przemysłowe (inne niż na produkcję żywności), przetwórstwo produktów rolnych przez przemysł spożywczy oraz spożycie przez ludność.

Wykorzystując ww. metody, jak również biorąc pod uwagę dostępność danych, do oceny samowystarczalności żywnościowej Polski wybrano trzy następujące wskaźniki:

1. Wartość salda obrotów handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi (TB – *trade balance*), czyli różnicę między wartością eksportu a wartością importu tych produktów (wyrażoną w mln euro), zarówno dla całego sektora żywnościowego, jak i głównych jego działów. Wskaźnik ten obliczono według wzoru:

$$TB = Ex - Im,$$

gdzie: TB – wartość salda handlu zagranicznego, Ex – wartość eksportu, Im – wartość importu.

2. Wskaźnik pokrycia importu produktów rolno-spożywczych ich eksportem (TC – *trade coverage*), czyli relacja wartości eksportu produktów rolno-spożywczych do wartości importu tych produktów, zarówno dla całego sektora żywnościowego, jak i głównych jego działów. Wskaźnik ten obliczono według wzoru:

$$TC = \frac{Ex}{Im},$$

gdzie: TC – wskaźnik pokrycia importu eksportem, Ex – wartość eksportu, Im – wartość importu.

3. Stopień samowystarczalności żywnościowej (Ss – *self-sufficiency*), czyli relacja wielkości produkcji artykułów rolno-spożywczych do wielkości ich zużycia krajowego (wyrażona w procentach), dla głównych działów sektora żywnościowego. Zużycie krajowe w tym przypadku uzyskano przez powiększenie produkcji o import i pomniejszenie jej o eksport. Wskaźnik ten obliczono według wzoru:

$$Ss = \frac{Pk}{Zk} * 100,$$

gdzie: Ss – wskaźnik samowystarczalności, Pk – wielkość produkcji krajowej, Zk – wielkość zużycia krajowego.

¹⁴ Baza danych EUROSTAT, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>.

Do obliczenia trzech ww. wskaźników wykorzystano niepublikowane dane pochodzące ze statystyki krajowej, tj. z Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) oraz Centrum Analitycznego Administracji Celnej (CAAC).

Analizę samowystarczalności żywnościowej Polski w układzie wybranych grup produktów tego sektora uzupełniono analizą porównawczą samowystarczalności żywnościowej poszczególnych krajów Unii Europejskiej, w której wykorzystano wskaźniki stopnia samowystarczalności, liczone i publikowane przez Eurostat.

3. Ocena samowystarczalności żywnościowej Polski na poziomie całego kraju

Nadwyżka eksportu nad importem tej samej grupy produktów jest korzystna dla danego kraju. W okresie członkostwa Polski w Unii Europejskiej wartość eksportu produktów rolno-spożywczych zwiększyła się z 4,0 mld euro w 2003 r. do 13,5 mld euro w 2010 r., tj. blisko trzyipółkrotnie, a importu – odpowiednio z 3,6 mld euro do 10,9 mld euro, tj. około trzykrotnie. Przejęta przez zagranicznych producentów część polskiego rynku żywnościowego była zatem znacznie mniejsza niż zdobyta przez polskich producentów część rynku światowego. W efekcie w latach 2003-2010 znacznie poprawiło się saldo handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi – z 0,4 mld euro do 2,6 mld euro (sześciopółkrotnie), a Polska przekształciła się z importera netto żywności (którym była do 2002 r.) w poważnego eksportera netto żywności¹⁵.

Tabela 1. Samowystarczalność żywnościowa Polski

Wyszczególnienie	2003	2010
Wartość salda obrotów handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi (w mln euro)	453,5	2 586,1
Wskaźnik pokrycia importu produktów rolno-spożywczych eksportem tych produktów	1,13	1,24

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CAAC.

Stopień pokrycia importu danej grupy produktów ich eksportem, czyli relacja wartości eksportu do wartości importu (TC), jest jednym z mierników przewagi komparatywnej. Wartość tego wskaźnika powyżej jednego oznacza, że kraj posiada specjalizację w produkcji danej grupy produktów i dysponuje w tym zakresie przewagą komparatywną. Wskaźnik TC poniżej jednego świadczy natomiast o deficycie

¹⁵ I. Szczepaniak (red.), *Ocena konkurencyjności polskich producentów żywności po akcesji do Unii Europejskiej (synteza)*, Raport z Programu Wieloletniego 2005-2009, nr 150, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2009, s. 11-29; I. Szczepaniak (red.), *Monitoring i ocena stanu konkurencyjności polskich producentów (1)*, Raport z Programu Wieloletniego 2011-2014, nr 25, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2012, s. 13-31.

w obrotach daną grupą towarową i braku względnej przewagi. Wskaźnik pokrycia importu produktów rolno-spożywczych eksportem tych produktów w okresie członkostwa Polski w UE, mimo okresowych wahań, wzrósł z 1,13 w 2003 r. do 1,24 w 2010 r. W całym tym okresie wyższe od jednego wartości wskaźnika pokrycia importu produktów rolno-spożywczych eksportem tych produktów pozwalają sądzić, że Polska posiada przewagi komparatywne w handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi.

Ocena samowystarczalności żywnościowej Polski na poziomie całego kraju, dokonana na podstawie dwóch wskaźników, tj. wartości salda obrotów handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi i wskaźnika pokrycia importu produktów rolno-spożywczych ich eksportem (por. tab. 1), pozwala wnioskować, że Polska jest nie tylko samowystarczalna żywnościowo, ale jest także ważnym światowym producentem i eksporterem żywności, a polscy producenci żywności są konkurencyjni na rynku międzynarodowym. Dzieje się tak dlatego, że Polska ma dobre warunki naturalne do rozwoju produkcji rolniczej, a potencjał polskiego przemysłu spożywczego jest duży i nowoczesny. W efekcie sektor ten jest w stanie wyprodukować więcej żywności niż tylko na własne potrzeby. Dzięki temu może przeznaczyć część produktów na eksport oraz wzbogacić krajową ofertę o produkty, które z różnych względów naturalno-ekonomicznych nie są wytwarzane w kraju. Polska jako eksporter netto żywności wnosi tym samym istotny wkład w samowystarczalność żywnościową na poziomie globalnym.

4. Ocena samowystarczalności żywnościowej Polski na poziomie głównych działów sektora żywnościowego

Ocena samowystarczalności głównych działów sektora żywnościowego na podstawie syntetycznego wskaźnika samowystarczalności (por. tab. 2), tj. relacji procentowej wielkości produkcji artykułów rolno-spożywczych do wielkości ich zużycia krajowego (liczonego jako produkcja powiększona o import i pomniejszona o eksport), pozwala wnioskować, że Polska była w 2010 r. samowystarczalna w następujących grupach produktów: pieczarki, mięso wołowe i cielęce oraz drobiowe, wyroby tytoniowe, owoce, jaja, wyroby cukiernicze i ciastka, cukier, mleko, napoje alkoholowe i piwo oraz zboża. Jeśli chodzi o pieczarki, mięso wołowe i cielęce oraz wyroby tytoniowe, to nasza produkcja co najmniej dwukrotnie przekraczała zużycie krajowe. W pozostałych grupach produktów produkcja była wyższa od zużycia od 0,1% (zboża) do 44,2% (owoce). W niemal wszystkich wymienionych działach sektora żywnościowego poziom samowystarczalności w ostatniej dekadzie istotnie się zwiększył.

Nie byliśmy natomiast w 2010 r. zupełnie samowystarczalni w takich grupach produktów, jak: tytoń, śrutę olejarskie, ryby i wina, gdzie produkcja pokrywała zużycie zaledwie w mniej niż 50%. Nie byliśmy również samowystarczalni, chociaż

w dużo mniejszym stopniu (samowystarczalność rzędu 90%), w takich działach, jak: mięso wieprzowe, oleje, ziemniaki, warzywa, spirytus. Co jest znamienne, w większości tych działów (z wyjątkiem olejów) nasz poziom samowystarczalności znacznie się obniżył.

Tabela 2. Stopień samowystarczalności żywnościowej głównych działów sektora żywnościowego (w procentach)

Wyszczególnienie	2000	2010
Mięso wieprzowe	104,0	92,9
Mięso wołowe i cielęce	117,2	414,7
Mięso drobiowe	105,2	137,1
Mleko	102,6	111,9
Ryby	57,8	43,0
Jaja	100,0	134,1
Zboża	94,6	100,1
Oleje	60,4	91,6
Śruty olejarskie	39,0	38,2
Cukier	122,1	111,9
Ziemniaki	100,7	86,4
Owoce	100,6	144,2
Warzywa	104,8	99,4
Pieczarki	197,1	1717,5
Wyroby cukiernicze	110,5	120,6
Ciastka	108,5	108,0
Piwo	99,0	104,6
Wino	86,3	70,5
Tytoń	51,2	34,0
Wyroby tytoniowe	108,3	236,1
Spirytus	101,1	89,8
Napoje alkoholowe	122,2	108,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i CAAC.

Analiza wskaźników samowystarczalności żywnościowej opartych na samych wynikach handlu zagranicznego potwierdza w większości powyższe spostrzeżenia (por. tab. 3). Dodatkowo saldo obrotów i wyższy od jednego wskaźnik pokrycia importu eksportem w 2010 r. występowały w następujących grupach produktów rolno-spożywczych: mięso wołowe, cielęce i drobiowe oraz przetwory mięsne, jaja i przetwory z jaj, mleko i przetwory mleczarskie, zboża i przetwory zbożowe, cukier i przetwory cukiernicze, przetwory owocowe i warzywne, wody mineralne, wyroby tytoniowe oraz tzw. inne produkty. W niemal wszystkich tych grupach produktów wartość salda obrotów, w porównaniu z okresem przedakcesyjnym (2003 r.), istotnie się zwiększyła, podczas gdy zmiany wskaźnika TC były w tym czasie różnokierunkowe.

Tabela 3. Wskaźniki samowystarczalności żywnościowej głównych działów sektora żywnościowego

Wyszczególnienie	Saldo handlu zagranicznego w mln euro		Wskaźnik pokrycia importu eksportem	
	2003	2010	2003	2010
Przetwory mięsne	87,5	312,0	11,29	5,49
Mięso wołowe i cielęce	164,4	848,8	79,29	15,46
Mięso wieprzowe	143,4	-336,0	2,73	0,71
Mięso drobiowe	202,2	709,0	5,67	6,53
Ryby i przetwory rybne	-55,7	-106,7	0,83	0,90
Jaja i przetwory z jaj	25,0	129,7	32,25	4,73
Mleko i przetwory mleczarskie	277,9	813,0	4,07	3,24
Zboża i przetwory zbożowe	39,6	343,9	1,14	1,40
Cukier i przetwory cukiernicze	50,1	210,4	1,16	1,24
Nasiona, oleje i śruty oleiste	-567,0	-854,3	0,16	0,47
Warzywa i ziemniaki	60,7	-43,3	1,32	0,93
Owoce	-353,4	-413,5	0,28	0,47
Soki owocowe i warzywne	188,9	179,7	4,37	2,17
Mrożonki owocowe i warzywne	365,6	444,4	14,54	6,12
Inne przetwory owocowe i warzywne	109,1	-16,6	1,93	0,97
Wody mineralne	5,3	89,9	1,27	2,13
Kawa i herbata	-136,1	-237,1	0,42	0,57
Napoje alkoholowe	-52,9	-129,5	0,54	0,67
Wyroby tytoniowe	13,6	777,7	1,23	2,85
Inne produkty spożywcze	-82,8	128,5	0,76	1,18
Razem	446,5	2574,5	1,13	1,24

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CAAC.

Ujemne saldo obrotów i niższy od jednego wskaźnik pokrycia importu eksportem dotyczył takich grup produktów rolno-spożywczych, jak: mięso wieprzowe, ryby i przetwory rybne, nasiona, oleje i śruty oleiste, owoce, warzywa i ziemniaki, kawa i herbata oraz alkohole. W większości przypadków wartość salda obrotów w porównaniu z okresem sprzed akcesji zmniejszyła się, a zmiany wskaźnika TC były różnokierunkowe.

5. Samowystarczalność żywnościowa Polski na tle pozostałych krajów UE

Unia Europejska od lat jest importerem netto produktów rolno-spożywczych, jej deficyt w handlu zagranicznym tymi produktami nie jest co prawda zbyt wysoki, ale wskaźnik pokrycia importu produktów rolno-spożywczych ich eksportem pozostaje

niższy od jednego¹⁶. Poziom samowystarczalności żywnościowej, liczony jako relacja wielkości produkcji do wielkości zużycia krajowego, w różnych grupach produktów rolno-spożywczych różni się jednak pomiędzy poszczególnymi krajami UE¹⁷.

Jeśli chodzi o produkcję i zasoby zbóż, to najwyższy stopień samowystarczalności w 2010 r. występował we Francji (wskaźnik samowystarczalności 203%), a następnie w kilku nowych krajach członkowskich UE, takich jak: Litwa (182%), Węgry (174%), Łotwa (169%) oraz Czechy (138%), nie były natomiast samowystarczalne: Holandia, Portugalia, Irlandia i Austria. Polska ze wskaźnikiem 108% zajmowała pod tym względem przeciętną pozycję. W produkcji i zasobach mięsa samowystarczalne były takie kraje, jak: Holandia (202%), Węgry (187%), Niemcy (113%), Austria (111%), Francja (105%), a także Polska (114%). Pozostali członkowie UE nie byli w tym zakresie samowystarczalni. W grupie nasion oleistych samowystarczalne w 2010 r. były: Węgry (220%), Słowacja (170%), Rumunia (146%) oraz Francja (110%). Pozostałe kraje, w tym Polska (96%), miały stopień samowystarczalności niższy od stu. Jeśli chodzi o produkcję i zasoby ziemniaków, to najwyższy poziom samowystarczalności w 2010 r. odnotowano w Holandii (187%), Niemczech (131%), Francji (116%) oraz Polsce (101%). W pozostałych krajach UE wskaźnik ten świadczył o braku samowystarczalności. W sektorze cukru zdecydowanie najwięcej krajów Unii miało stopień samowystarczalności wyższy od stu, a mianowicie: Holandia (217%), Francja (184%), Portugalia (130%), Niemcy (125%), Czechy (122%), Litwa (112%), Austria (111%) oraz Szwecja (103%). W tej grupie państw na wysokim trzecim miejscu znalazła się również Polska ze wskaźnikiem 132%. Do krajów samowystarczalnych, jeśli chodzi o produkcję wina, w 2010 r. należeli tradycyjni jego producenci, tj.: Hiszpania (183%), Włochy (159%), Bułgaria (142%), Węgry (132%), Francja (119%) oraz Rumunia (101%).

Analiza stopnia samowystarczalności żywnościowej poszczególnych krajów UE wskazuje na bardzo duże zróżnicowanie tego wskaźnika w omawianych grupach produktów rolno-spożywczych. Wynika to zarówno z wyraźnej tendencji do rozwoju specjalizacji produkcji w poszczególnych państwach członkowskich, jak i z różnej konkurencyjności producentów żywności z tych krajów. Dodatkowo przeprowadzona analiza zmian stopnia samowystarczalności w latach 2000-2010 ukazuje względnie stały charakter tego zróżnicowania, tj. poziom samowystarczalności w zakresie wybranych grup produktów różny był co prawda w poszczególnych latach, ale przynależność do krajów samowystarczalnych żywnościowo w określonych grupach produktów okazała się trwałą.

¹⁶ I. Szczepaniak (red.), *Ocena...*, s. 11-29; I. Szczepaniak (red.), *Monitoring...*, s. 13-31.

¹⁷ Baza danych EUROSTAT, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>.

6. Podsumowanie

Jak wynika z przeprowadzonej analizy, poziom samowystarczalności żywnościowej Polski na poziomie całego kraju, oceniony na podstawie dwóch wskaźników, tj. wartości salda obrotów handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi i wskaźnika pokrycia importu produktów rolno-spożywczych ich eksportem, świadczy o tym, że Polska jest samowystarczalna żywnościowo, a polscy producenci żywności są konkurencyjni na rynku międzynarodowym.

Poziom samowystarczalności poszczególnych działów sektora żywnościowego w Polsce – mierzony zarówno syntetycznym wskaźnikiem samowystarczalności, jak i dwoma wskaźnikami opartymi na wynikach handlu zagranicznego – jest bardzo zróżnicowany. W sektorze tym dominują jednak działy, w których jesteśmy zdecydowanie samowystarczalni. Są to przede wszystkim działy podstawowe dla polskiego sektora rolno-spożywczego, tj. produkcja mięsa i przetworów mięsnych, produkcja mleka i przetworów mleczarskich, produkcja zbóż i przetworów zbożowych, produkcja cukru i słodyczy, przetwórstwo owoców i warzyw, produkcja wyrobów tytoniowych. Polska nie jest natomiast samowystarczalna w przetwórstwie produktów niewytwarzanych u nas (lub wytwarzanych tylko w niektórych asortymentach czy na niewielką skalę), takich jak: ryby, oleje i śruty, warzywa i owoce południowe, kawa i herbata oraz wina.

Jednocześnie w minionej dekadzie dało się zauważyć zwiększenie naszej samowystarczalności w zakresie artykułów, w których byliśmy już dotychczas samowystarczalni, oraz pogłębienie się braku samowystarczalności w zakresie produktów, w których nie byliśmy dotąd samowystarczalni. Ten charakter zmian potwierdza także analiza stopnia samowystarczalności żywnościowej przeprowadzona dla poszczególnych państw członkowskich UE. Świadczy to wyraźnie o postępującym procesie specjalizacji w zakresie produkcji żywności zarówno w Polsce, w Unii Europejskiej, jak i na świecie.

Literatura

- Baza danych EUROSTAT, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>.
Ekonomia od A do Z, Wydawnictwa Akademickie i Profesorskie Sp. z o.o., Warszawa 2007.
Lewandowski J., http://www.tvr24.pl/wiadomosc-Waza_sie_losy_polityki_rolnej_UE-206.html.
Pelpliński B., *Agrobiznes. Podstawy ekonomiki*, WSiP, Warszawa 2009.
Słownik ekonomii, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
Sobiecki R., *Globalizacja ekonomiczna a zmiana uwarunkowań produkcji rolniczej*, „Realia i Co Dalej” 2007, nr 2.
Szczepaniak I. (red.), *Monitoring i ocena stanu konkurencyjności polskich producentów* (1), Raport z Programu Wieloletniego 2011-2014, nr 25, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2012.

- Szczepaniak I. (red.), *Ocena konkurencyjności polskich producentów żywności po akcesji do Unii Europejskiej*, Raport z Programu Wieloletniego 2005-2009, nr 150, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2009.
- Szczepaniak I., *Samowystarczalność żywnościowa Polski*, „Przemysł Spożywczy” 2012, nr 2.
- Szymański W., *Rola przedsiębiorstw w dostosowywaniu się gospodarki do warunków globalizacji i integracji*, materiał niepublikowany, SGH, Warszawa 2009.
- Wiatrak A.P., *Zewnętrzne uwarunkowania konkurencyjności przedsiębiorstw sektora agrobiznesu*, [w:] *Wybrane aspekty konkurencyjności polskich producentów żywności*, I. Szczepaniak (red.), Raport z Programu Wieloletniego 2005-2009, nr 110, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2008.
- Wikipedia. Wolna encyklopedia*, <http://pl.wikipedia.org/wiki>.
- Wspólna Polityka Rolna jako europejska polityka żywnościowa*, wersja wstępna, Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa, Sekcja Analiz Ekonomicznych Polityki Rolnej, Warszawa, czerwiec 2011.

ASSESSMENT OF THE LEVEL OF FOOD SELF-SUFFICIENCY OF POLAND IN THE CONDITIONS OF ECONOMIC INTEGRATION AND GLOBALIZATION

Summary: In conditions of the economic globalization the food self-sufficiency of the country can be understood as the ability of the total economy, that is both agriculture, food industry, trade, as well as other sectors for covering the domestic demand for the food. The analysis of food self-sufficiency in Poland on the level of the entire agri-food sector and its individual branches proves that Poland is food self-sufficient and Polish producers of food are competitive on the international market. We are self-sufficient first of all in basic branches for the Polish agri-food sector, i.e. meat, dairy, cereal, sugar and confectionery, fruit-vegetable and tobacco. In the past decade our self-sufficiency in the production in these sectors increased, while in the remaining ones it decreased. These changes prove growing specialization of the production of foodstuffs both in Poland and in the world.

Keywords: food self-sufficiency, foreign trade, agri-food products.